

Irene Moilanen

Kunnia paperille

Suomen talous on laajasti perustunut metsään ja paperiin. Irene Moilanen Kuopion museosta kirjoittaa paperin monista mahdollisuuksista.

Paperiarkki, sanomalehti, pahvilaa-tikko, kertakäyttölautanen — design-asu... mitä merkillistä? Paperimateriaali on niin tuttu ja arkipäiväinen asia, että sitä tuskin tulee ajatelleeksi. Taiteilijat Suomessa ja muualla ovat löytäneet paperin ilmaisunsa välineeksi 1980-luvulla — kokeilujen tuloksia on esillä lähes jokaisella paikkakunnalla gallerioissa ja käsintehtyn paperin kurssit vetävät harrastajia näinä kierrätysmuodin luvattuina aikoina. Kuopion museossa, Suomen Kotiteollisuusmuseossa Jyväskylässä, Rovaniemen taidemuseossa ja Savonlinnan taidemuseossa kiertää syyskuusta ensi vuoden huhtikuulle ainutlaatuinen, kansainvälisen paperitaitteen ehdotonta huippua esittelevä KAMI — PAPERIN MAHDOLLISUUDET, Modernia japanilaista taidetta ja designia -näyttely. Näyttely kertoo kymmenen taiteilijan ja suunnittelijan teosten kautta tuhatvuotisen materiaalin uusista sovellutuksista, paperin mahdolli-

suuksista tulevaisuuden näkökulmasta. Informaation välineiden muuttuminen paperisista teknologisiin ja sähköisiin heittävät haasteen tiedonvälitystä tuhat vuotta hallinneelle materiaalille.

Paperi keksittiin Kiinassa toisella vuosisadalla ennen ajanlaskumme alkua. Aluksi raaka-aineena hyödynnettiin yleistä viljelykasvia pellavaa, mutta tuloksena saatu paperi oli laadultaan kirjoituslupina käytettyä silkkiä tai puu- ja bambutauluja heikompaa, ja siksi se sai palvella vain kääre- ja pakkauspaperina. Myöhemmin puunkuoren käyttösovellutukset paransivat paperin laatua entisestään.

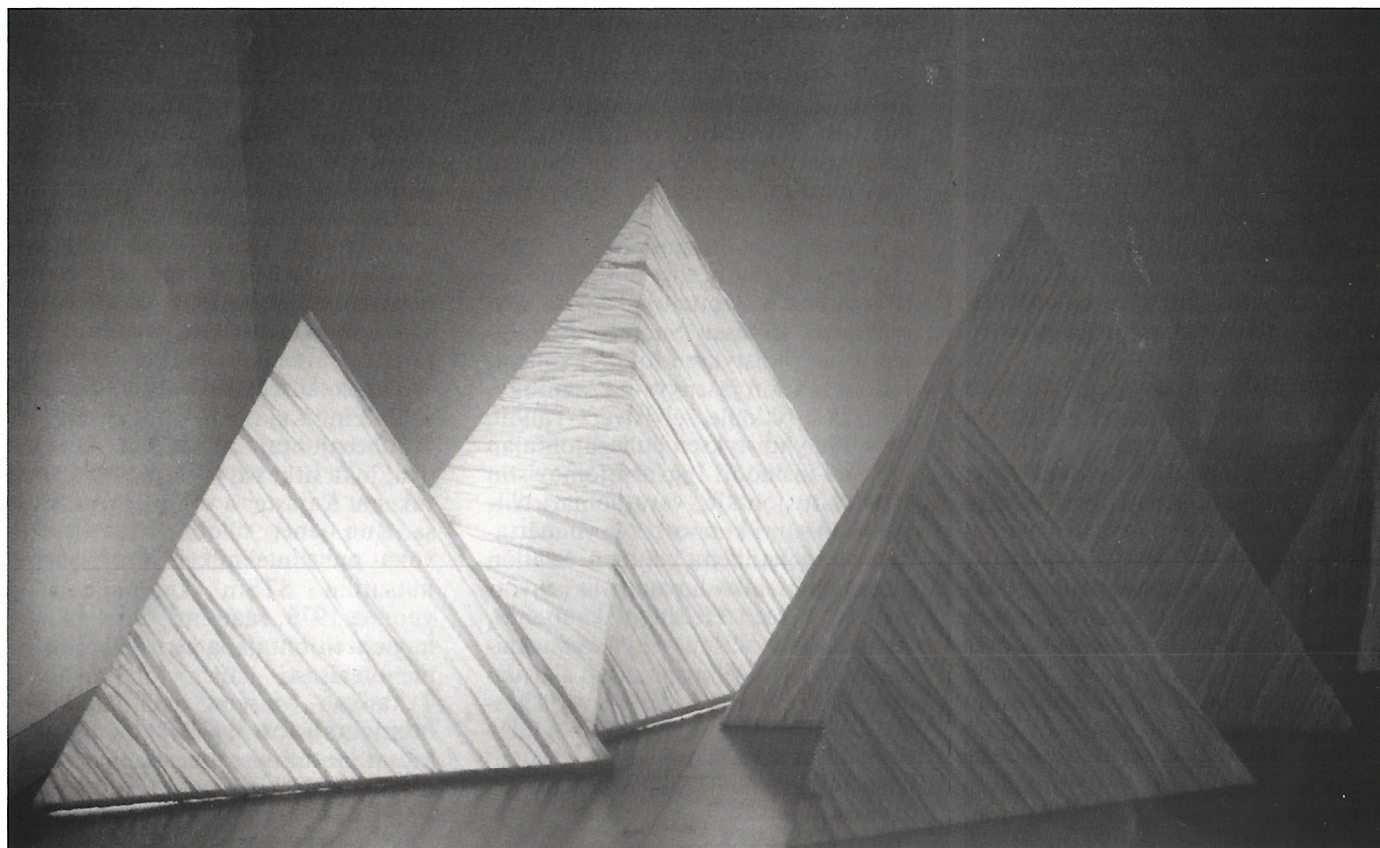
Japanista Kiinaan

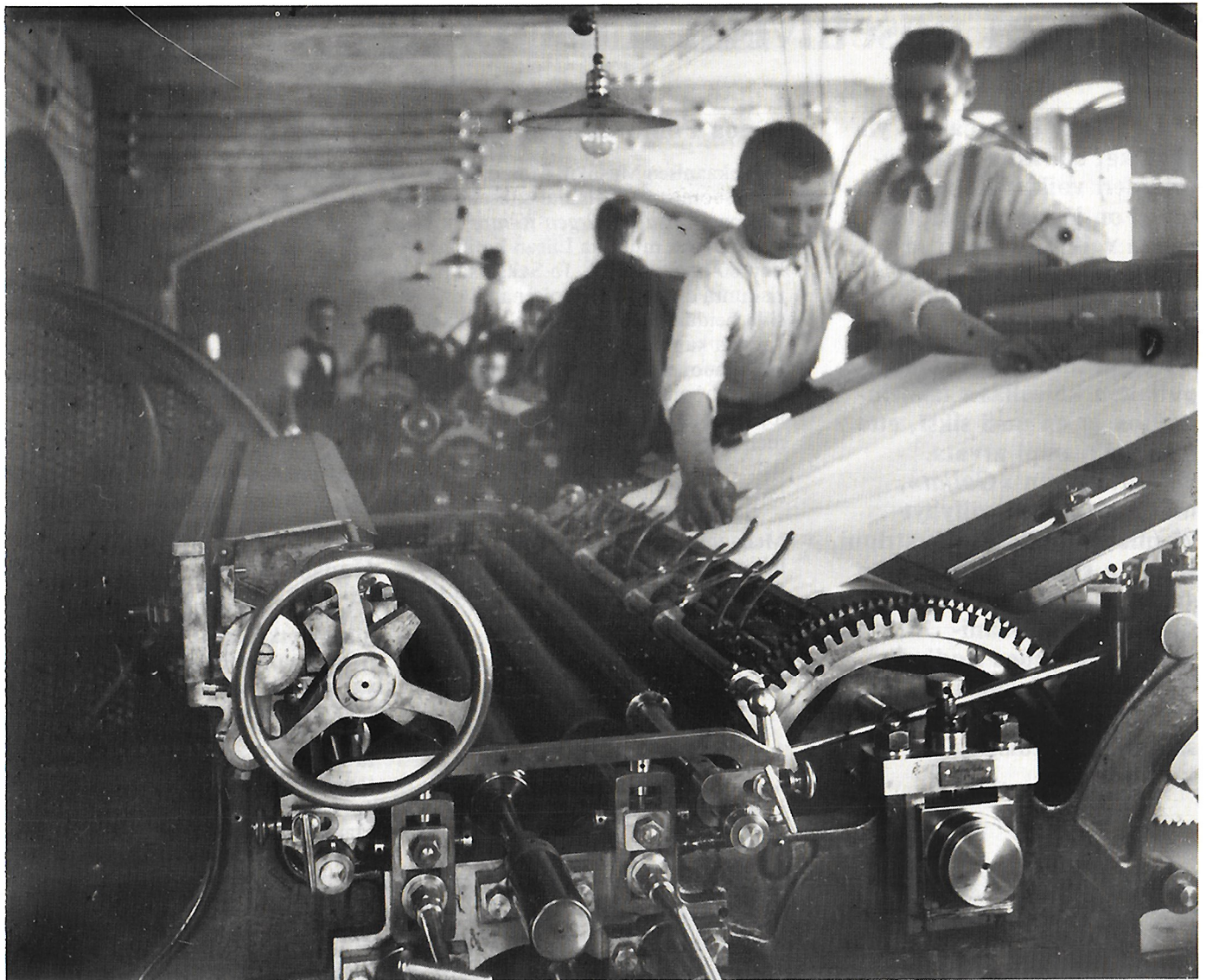
Paperinvalmistuksen menetelmät tulivat Japaniin Kiinasta Korean kautta. Vanhimmat kirjatut tiedot mainitsevat korealaismunkki Ramjingin saapuneen Japaniin vuonna 610 matka-arkussaan pigmenttejä, sumi-mustetta, vesiratas ja oppia paperinvalmistuksen menetelmistä. Munkki Ramjing oli vain yksi monista 500- ja 600-luvulla Japaniin päätyneistä seikkailijoista, jotka kuljettivat matkassaan ajan edistyneintä tieto-taitoa. Tärkeintä oli kuitenkin buddhalaisuuden ja kiinalaisen kirjoitusjärjestelmän maihinnousu, jotka molemmat

merkittävästi vaikuttivat keskusjohtoisen kansallisvaltion syntymiseen. Molemmat olivat myös riippuvaisia paperimateriaalista: kirjoitusmerkit piirrettiin siveltimellä ja musteella paperille ja buddhalaisten sutrien paperikopiot levittivät uskoa palvelen samalla myös hyväksyttynä uskonnollisen kuuliaisuuden osoituksena.

Paperilla on aina ollut erityisasema japanilaisessa ajattelussa — siitä kertoo paperi-sanana »kami» toinen merkitys, jumalolento. Paperin perusraaka-ainetta, kasvikuituja kuten mulperipuun kozo ja hampusta saatavaa asa-kuitua, käytettiin shinto-uskonnossa jumalille tarkoitettujen vaatteiden valmistamiseen. Kozon alkuperäinen ääntämysmuoto kamiso tai kamuso voidaan lukea joko »jumalten käyttämäksi vaatteeksi» tai »paperin raaka-aineeksi». Kunnioittava suhtautuminen paperiin on siirtynyt tähän päivään arkisissa ja juhliin liittyvissä rituaaleissa. Erityisesti valkoinen paperi, joka symboloi japanilaisille puhtautta ja viattomuutta on mukana monissa uskonnollisissa riiteis-

Kyoko Iben paperivalaisimia. Materiaali on mulperipuusta saatavasta kozo-kuidusta valmistettua perinteistä japanipaperia washia.

Paperi on ollut tiedonvälityksen kuningas vuosituhatosen ajan. Nyt sen ovat syösseet valtaistuimeltaan tekniset ja sähköiset keksinnöt, mutta mikä voittaisi koskaan kirjan tuoksen, painon kädessä, tunnelman. Kirjapainon työntekijöitä vuonna 1900 kuopiolaisen Uuden Kirjapainon konehuoneessa. Kuva Victor Barsouevitsch Kuopion museon arkisto.

sä, kuten häissä, teeseremoniassa ja kukkienasettelussa. Paperi on myös olennainen osa taideteosta japanilaisessa puupiirroksessa, tussimaalauksessa ja kalligrafiassa.

Kokeiluja ja mahdollisuuksia

Vanha kiinalainen paperinvalmistusmenetelmä, jossa veteen sekoitettu raaka-ainemassa nostettiin muotin avulla kuivumaan, levisi myös Länteen. Japanilaiset mestarit kehittivät kiinalaismenetelmää eteenpäin: paperikokeilujen kautta löytyneet kotimaiset kasvikuidut inspiroivat keksintöön, jonka avulla kuidut saatiin yhdensuuntaisiksi. Mullaistava keksintö oli viira, liikkuva bambuseula, jota kevyesti keinutettaessa

kuidut asettuivat yhdensuuntaisesti, taasisesti ja ohueksi kerrokseksi seulalle. Lopputuloksena oli erittäin puhdas, kaunis ja ohut, mutta samalla hyvin luja paperi. Kun hieman myöhemmin paperimassan ominaisuuksia parannettiin gluteiinipitoisella liima-aineella, joka sitoi kuidut toisiinsa, päädyttiin jo ennen 700-luvun loppua tekstuuriltaan ja ominaisuuksiltaan meille tuttuun japanilaiseen käsinvalmistettuun paperiin, washiin.

Seuraavan tuhatosen vuoden aikana japanilaiset paperimestarit laajensivat paperilaatuvalikoimaa. Jo vuonna 780 luettelo käsitti 233 käsinvalmistetun paperin lajia ja uusimmassa, vuodelta 1974 peräisin olevassa paperiensyklopediassa washilajikkeita on jo 760. Paperin käyttömahdollisuudet eivät rajoittuneet taideteosten perusmateriaaliksi. Japanilaiset sovelsivat paperin joustavia ominaisuuksia ja esteettisyyttä arkkitehtuurissa, vaatetuksessa ja monissa muissa ainutlaatuiselle kulttuurilleen ominaisissa keksinnöissä.

Kun kommodori Perryn johtama amerikkalainen laivasto avasi Japanin 1853 250 vuoden sulkeutuneisuuden jälkeä Lännen markkinoille, hämmästyti-

vät eurooppalaiset ja amerikkalaiset paperin monipuolista käyttökulttuuria. Japanissa jokamiehen taidetta olleet puupiirroksot olivat merkittävästi edistämässä impressionismin ja modernismin voittokulkua Euroopan taidekeskuksissa — jonne vedokset kulkeutuivat postiliiniastioiden käärepapereina! Lännen ihastus japanilaisten taidekäsityön tuotteisiin ei valitettavasti pelastanut perinteitä dramaattisilta muutoksilta: teollisuus tehokkaine koneineen ja massatuotantoon ja standardimittaisiin tuotteisiin tähtäävine tavoitteineen tuhosi hidastymiseen, huolelliseen käsityöhön perustuneen traditionaalisen paperinvalmistuksen. Tänään vain muutama sata perhettä pitää yllä perinteistä taitoa.

Suomen teollisuus ja talous on vuosikymmenen perustunut metsään ja paperiin. Paperin valmistus käsityönä on melko uusi muoti, jossa on sekä metodisesti että ideatasolla opittavaa taitoa vuosisataisen perinteen vankalla pohjalta kehittäneiltä japanilaisilta. Paperin mahdollisuudet mukautua tulevaisuuden yhteiskuntaan riippuvat taiteilijoiden ja suunnittelijoiden, sekä myös meidän paperin kuluttajien kekseliäisyydestä ja ennakkoluulottomuudesta. □